

УДК 37.035.6 : 378

Шинкаренко В.В.

викладач соціально-гуманітарних дисциплін, викладач-методист

E-mail: valentinashunkarenko@gmail.com

Новоушицький коледж Подільського державного аграрно-технічного університету
смт. Нова Ушиця

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: РЕАЛІЇ ЧАСУ

Анотація

Вступ. У сучасному українському суспільстві патріотичне виховання набуває особливого значення. Актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Патріотичне виховання населення спрямоване на забезпечення цілісності, що є головною складовою української національної ідеї. У статті проаналізовано основні поняття і проблеми патріотичного виховання молоді та виявлена його роль для суспільства та нащадків, розглядається розуміння патріотичного виховання сучасної молоді як громадян України.

Методи. У процесі дослідження застосовано наступні методи системного аналізу теоретичних джерел: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду, а також результати авторського дослідження впродовж власної педагогічної діяльності.

Результати. У статті досліджуються проблеми патріотичного виховання студентів в реаліях сьогодення, формування у молоді високих моральних ідеалів, почуття поваги й любові до Батьківщини.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на розроблення системи роботи вищого навчального закладу щодо виховання у сучасній молоді патріотизму, зокрема патріотичного мислення, прихильності до своєї національної спадщини і усвідомлення його ролі і місця в світовому духовному розвитку, пошани до звичаїв та традицій.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, національні традиції, національна свідомість.

Shunkarenko V.V.

the teacher of social and humanities, methodist

E-mail: valentinashunkarenko@gmail.com

Nova Ushytsya College of State Agrarian and Engineering University in Podilya
Nova Ushytsya

NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS: REALITIES OF TIME

Abstract

Introduction. In modern Ukrainian society patriotic education is of particular importance. The urgency of patriotic education conditioned by the process of formation in Ukraine of a single political nation. Patriotic education of the population aimed at ensuring the integrity, which is the main component of the Ukrainian national idea. The article analyzes the basic concepts and problems of patriotic education young people and discovered its role in society and the descendants considered understanding of patriotic education of modern youth as citizens of Ukraine. Patriotic education is part of the overall educational process of students, whose main objective is the acquisition of young citizens social experience, readiness to perform civil and constitutional duties, inheritance customs and traditions of the Ukrainian people.

Methods. The study used the following methods of system analysis of theoretical sources: analysis, synthesis, generalization, systematization, studying the best practices and the results of the author's own research for educational activities.

Results. The article deals with the problem of patriotic education of students in today's reality, forming young people of high moral ideals, a sense of respect and love for the Motherland.

Discussion. Prospects for future research will be aimed at developing a system of higher education institutions for education in patriotism today's youth, including patriotic thinking, commitment to their national heritage and awareness of its role and place in the world spiritual development, respect for customs and traditions.

Keywords. Patriotism, patriotic education, national traditions, national consciousness.

Анотація

Вступлення. В сучасному українському суспільстві патріотичне виховання набуває особливого значення. Актуальність патріотичного виховання обумовлена процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Патріотичне виховання населення направлено на забезпечення цілісності, являється головною складовою української національної ідеї. В статті проаналізовані основні поняття і проблеми патріотичного виховання молоді та виявлено його роль для суспільства і нащадків, розглядається розуміння патріотичного виховання сучасної молоді як громадян України.

Методи. У процесі дослідження використані наступні методи системного аналізу теоретичних джерел: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду, а також результати авторського дослідження на протязі педагогічної діяльності.

Результати. В статті досліджуються проблеми патріотичного виховання студентів в умовах сучасного дня, формування у молоді високих моральних ідеалів, почуття поваги і любові до Батьківщини.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень будуть направлені на розробку системи роботи вищого навчального закладу по вихованню у сучасної молоді патріотизму, в частині патріотичного мислення, приверженості своєму національному нащадку, розуміння його ролі і місця в світовому духовному розвитку, повазі до звичаїв і традицій.

Ключові слова: Патріотизм, патріотичне виховання, національні традиції, національне свідомість.

Вступ. У сучасних реаліях, коли в Україні відбуваються динамічні суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, проблема патріотичного виховання студентської молоді набуває особливої актуальності. Патріотичне виховання дає змогу молоді сформулювати ціннісні орієнтації, допомагає знайти своє місце у суспільстві, забезпечує краще майбутнє для кожного громадянина та суспільства. Держава, у свою чергу, має сформулювати у молоді громадянсько-активні якості, які вона зможе проявити в тих видах діяльності, які пов'язані з захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини.

У Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки зазначено: «В Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка поважає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захистом Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України» [7, с. 1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день виховання молодого патріота, особистості, відданої державним і людським цінностям, з активною громадянською позицією є першочерговим завданням держави. У Концепції державної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2016-2020 роки зазначається, що актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Патріотичне виховання населення спрямоване на забезпечення цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї [6].

Аналіз філософських, історичних, педагогічних джерел засвідчує, що проблема

патріотичного виховання молоді завжди була в центрі уваги мислителів і вчених. Філософські основи виховного процесу розробляли М. Антонєць, А. Бойко, Л.Вовк, М. Євтух, П. Кононенко, В. Москалець, М. Стельмахович, М. Ярмаченко та ін. Теоретичні аспекти патріотичного виховання розробляли відомі українські педагогі: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості особистості. Психологічні основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський та ін.

Мета статті: розкрити теоретичні аспекти патріотичного виховання сучасної молоді.

Методологія. У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення передового досвіду.

Результати. Метою патріотичного виховання є формування у молоді високих моральних ідеалів, почуття поваги й любові до Батьківщини. Праці О. Любара, В. Мацюка, В. Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренка та інших дослідників доводять, що фундаментом, на якому зароджувалося патріотичне виховання є народна педагогіка. К. Ушинський вважав, що патріотизм є могутнім педагогічним засобом: «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганями природними, особистими, сімейними і родовими нахилами» [9, с. 98]. Як зазначав В. Сухомлинський: «Виховання громадянина патріотом – це гармонія розуму, думки, ідей, почуттів, духовних поривів, вчинків» [70, с. 117]. На думку *Омеяна Вишневецького*, національно-патріотичне виховання ґрунтується на таких цінностях, як: українська ідея, державна незалежність, національна гідність, історична пам'ять, пошана до національної культури, мови символів, до Конституції, конструктивна участь у державних процесах [1, с. 215].

Патріотичне виховання – це формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю [2, с. 135].

На мою думку, *патріотичне виховання* – це любов до своєї Вітчизни, відданість, прагнення захищати інтереси Батьківщини, це формування активної діяльності людини на користь суспільства. Як результат ефективного патріотичного виховання у молоді формується патріотизм, який характеризується любов'ю до Батьківщини, прив'язаністю до місця свого народження, проживання, гордістю за надбання національної культури, піклуванням про історичну долю держави, повагою до історичного минулого й успадкованих від нього традицій.

Патріотизм може бути етнічним, територіальним та державним. Під етнічним патріотизмом розуміють почуття власної причетності до свого народу, любов до рідної мови, культури. Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі, де людина народилася. Державний патріотизм ґрунтується на побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді [10, с. 215].

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянського миру і злагоди в суспільстві [4, с. 215].

Основою патріотичного виховання є національна свідомість. *Національна*

свідомість – це усвідомлення себе частиною певної національної спільноти, оцінка себе як носія етнічних цінностей, що склалися у процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти. Вона свідчить про зрілість народу як самочинного суб'єкта історичного процесу, є показником морального здоров'я, духовного та інтелектуального потенціалу особистості [5, с.134]. *Складовими національної свідомості є любов до України, історичного й самобутнього образу свого народу; віра в духовну силу народу та його призначення; відповідальність за те, щоб народ України посів почесне місце в цивілізованому світі; уміння осмислювати історію, культуру, мистецтво, цінності, мораль, звичаї, обряди, символіку свого народу, нації, рідного краю система вчинків, що є наслідком любові до Батьківщини, віри, відповідальності, осмислення; готовність свідомо служити інтересам України. Вирішувати проблему формування істинної національної самосвідомості можливо лише у зв'язку з духовним розумінням Батьківщини. «Вітчизна – це дух народу в усіх його виявах і творіннях, а національність означає своєрідність цього духу» [11, с. 180].*

За О. Вишневським, *патріотична свідомість людини розвивається за такими етапами*: етнічно-територіального самоусвідомлення (період дошкільного і молодшого шкільного віку) – відбувається формування почуття патріотизму; національно-політичне самоусвідомлення (підлітковий вік) – відбувається приєднання юнацтва до різноманітних дитячих й молодіжних громадських, політичних організацій і об'єднань; державницько-патріотичне самоусвідомлення – це вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації [11, с. 196]. *Патріотична самосвідомість особистості формується завдяки усвідомленню вихованцями норм і правил, які вироблені суспільством; формуванню ставлення молоді до норм і правил, що пропонуються, формуванню поглядів, переконань, формуванню загальної спрямованості особистості. У структурі патріотизму дослідники [2, с. 12] виокремлюють зовнішню і внутрішню сторони (табл. 1).*

Таблиця 1. Структура патріотизму

<i>Зовнішня структура патріотизму</i>	<i>Внутрішня структура патріотизму</i>
Патріотичні почуття	Природна любов до свого народу як до великої родини, любов до рідного слова, рідної природи
Національна гідність людини	Усвідомлення обов'язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів
Потреба в задоволенні національних інтересів	Прагнення, готовність служити Батьківщині
Патріотична свідомість на основі національної свідомості, розуміння своєї громадянської ролі в суспільстві	Національний такт і толерантне ставлення до людей інших національностей
Готовність до патріотичної діяльності	Бажання й потреба в накопиченні, збереженні та передачі національних культурних цінностей

Патріотичні почуття молоді є емоційним аспектом національного світогляду, що включає почуття належності до України, її історії, віру в майбутнє своєї держави.

Як зазначає класик педагогіки В. О. Сухомлинський, *патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується* [3, с.118]. Тобто, національно-патріотичне виховання молоді дає можливість формувати у майбутніх громадян патріотичне мислення, свідомість, розвивати інтелект особистості для активної участі в навчально-пізнавальній діяльності, виробляти активну громадську позицію, реалізовувати її в практичній діяльності.

Формування національно-патріотичних рис молоді передбачає виділення таких основних компонентів:

- у процесі соціалізації особистості – формування духовного світу

- особистості молоді в умовах розбудови державності України;
- врахування основних засад становлення та розвитку особистості;
- постійне збагачення пам'яті, розвиток громадянського мислення,
- вироблення національно-свідомого ставлення до навчання, самоосвіти;
- розвиток позитивних емоцій та громадянської гідності;
- формування творчої особистості як могутнього стимулу духовного життя громадянина незалежної країни.

Найвищою формою патріотизму виступає почуття любові до Батьківщини. *Структуру патріотичних почуттів представляють через ставлення: до себе* (національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність, порядність), *до людей* (толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти, усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією), *до Батьківщини* (віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів держави, суспільна активність та ініціативність), *до національних цінностей* (володіння українською мовою, бажання і потреба в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, сприяння розвитку духовного життя українського народу, шанобливе ставлення до національних та державних символів) [5, с.24].

На сьогоднішній день, емоційний прояв патріотизму виявляється у готовності української молоді відстоювати незалежність своєї держави. Патріотичні почуття повинні піднести Україну до рівня високорозвинутих світових держав, що вимагає активної творчості всього українського народу. Важливим аспектом є патріотична діяльність, яка включає усвідомлення зв'язку з народом, участь у його справах, збереження та примноження культури, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни; дотримання вироблених народом моральних норм і правил, законів держави.

Та поряд з національною незалежністю повинна реалізовуватись і незалежність соціальна: *людина у суспільстві має почуватися Людиною – мати заробіток і впевнено дивитися в майбутнє*. Тільки тоді країна процвітатиме.

Висновки. Отже, *патріотичне виховання* спрямоване на формування у молодого покоління національної свідомості, любові до України, турботи про благо українського народу, вміння цивілізованим шляхом відстоювати права й свободи громадян, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві. Патріотичне виховання – це розвиток особистості, з високою національною самосвідомістю, готовністю до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності та цілісності України, утвердження національного суверенітету держави.

Патріотичне виховання є складником громадської діяльності вищого навчального закладу, систематичною і цілеспрямованою діяльністю органів державної влади і громадських організацій із формування у студентської молоді високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. ***Патріотичне виховання має бути ключовим елементом усієї навчально-виховної роботи, оскільки необхідно виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, є активним громадянином своєї Батьківщини та українського народу.***

Патріотичне виховання – це складний процес, у результаті якого у молодій людині повинні бути виховані високі моральні ідеали, які б гармонійно поєднувалися із залученням молоді до кращих досягнень міжнародного рівня. Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на розроблення системи роботи вищого навчального закладу щодо виховання у сучасній молоді патріотизму, зокрема патріотичного

мислення, прихильності до своєї національної спадщини і усвідомлення його ролі і місця в світовому духовному розвитку, пошані до звичаїв та традицій.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих начальних закладів О. І. Вишневський. Київ : Знання, 2008. 568 с.
2. Вишневський О. І. Українська освіта на шляху реформ : навч. посіб. / О. І. Вишневський. Дрогобич : [б. и.], 2009. 448 с.
3. Вугрич В. П. До питання про природу і сутність патріотизму. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матеріали звітної науково-практичної конференції. Київ, 1999. С. 8–12.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді URL : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
5. Петронговський Р. Р. Формування патріотизму старшокласників у поза навчальній виховній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Роман Рафаїлович Петронговський. Житомир, 2002. 180 с.
6. Проект Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на 2016–2020 роки URL : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/19580>.
7. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015) URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>.
8. Сухомлинский В. А. Родина в сердце. Москва : Молодая гвардия, 1980. 169 с.
9. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Київ : Рад. школа, 1983. Т.1. 342 с.
10. Хорламова О. Л. Кравченко Т. В. Виховання у дітей в сім'ї патріотизму як життєвої цінності. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах* : матер. звітної науково-практичної конференції. Київ, 1999. С. 34–37.
11. Чорна К. І. Зміст патріотичного виховання школярів в умовах державотворчого процесу в Україні. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально- економічних умовах*: матер. звітної науково-практичної конференції. Київ, 1999. С. 12–

References

1. Vyshnevskiy, O. I. (2008). *Teoretychni osnovy suchasnoyi ukrayinskoyi pedagogiky* [Theoretical foundation of modern Ukrainian pedagogy]. Kyiv, Znannya, 568.
2. Vyshnevskiy, O. I. (2003). *Ukrayinska osvita na shlyahu reform* [Ukrainian education to reform]. Drogobych, Kolo, 448.
3. Vuhrych, V. P. (1999)/ *Do pytannya pro pryrodu i sutnist patriotyizmu* [The issue of nature and essence of patriotism]. *Education of patriotism in children and young people in today's socioeconomic conditions: Materials reporting scientific conference*. Kyiv, 8–12.
4. *Konceptiya nacionalno-patriotynogo vyhovannya ditej ta uchnivskoyi molodi* [The concept of national-of patriotic education of children and youth].
5. Petrongovskiy, R. R. (2002). *Formuvannya patriotyizmu starshoklasnykiv u pozanavchalnij vyhovnij diyalnosti* [Formation of patriotism in high school out of educational activity]. Zhytomyr, 180. 218
6. *Proekt Konceptiyi Derzhavnoyi cilyovoyi socialnoyi programy nacionalno-patriotynogo vyhovannya na 2016–2020 roky* [Draft Concept of the National Programme for national-of patriotic education in 2016 – 2020].
7. *Strategiya nacionalno-patriotynogo vyhovannya ditej ta molodi na 2016-2020 roky* [Strategy of national-patriotic education of children and youth in the years 2016-2020].
8. Suhomlynskiy, V. A. (1980). *Rodina v serdce* [Homeland in the heart]. M. Molodaya gvardiya, 169.
9. Ushynskiy, K. D. (1983). *Pro narodnist u gromadskomu vyhovanni* [About the nation in public education]. Kyiv, Rad. shkola, 1, 342.
10. Horlamova, O. L. (1999). *Vyhovannya u ditej v simyi patriotyizmu yak zhytlyevoyi cinnosti* [The education of the children in the family of patriotism as values of life]. *Education of patriotism in*

children and young people in today's socio-economic conditions : the reporting materials scientificpractical conference. Kyiv, 34–37.

11. Chorna, K. I. (1999). Zmist patriotychnogo vyhovannya shkoliariv v umovax derzhavotvorchogo procesu v Ukraini [Content of patriotic education students in terms of state building process in Ukraine] // Education of patriotism in children and young people in today's socio-economic conditions : the reporting materials scientific-practical conference. Kyiv, 12–14.